

Varianta Mk 3,14/6–14 optikou koherentně-genealogické metody*

Magdalena Vytlačilová

Ve studii představuji méně často řešenou pasáž Markova evangelia 3,14/6–14¹ a pomocí genealogické metody založené na koherenci zvažuji, která z jejích dochovaných variant je původní součástí textu.² Protože je tato metoda relativně nová a existuje o ní omezené množství literatury (navzdory tomu, že je s jejím využitím tvořen text Nového zákona v *Editio Critica Maior*), ve studii s ní seznamuji. Verš Mk 3,14/6–14 je dochován v deseti variantách, které rozdělují na kratší a delší čtení. Ve verši Ježíš ustanovuje Dvanáctku a dle svědků s delším čtením tuto skupinu Ježíš nazve apoštolý (Ⲱ 01, B 03, C 04, W 032, Θ 038, ⲑ¹³).³ Kratší čtení, ve

* Text vychází s podporou grantové agentury Univerzity Karlovy (č. projektu 190223) a zároveň je dílčím výstupem projektu SVV 260 616 za rok 2024.

1 V textu vycházím z označení variant dle *Editio Critica Maior* (dále jako ECM). Čísla po lomítku označují umístění varianty dle pořadí slov v dané pasáži. Text Markova evangelia dle ECM je dostupný online (<<https://ntvmr.uni-muenster.de/ecm>> [cit. 25. 12. 2024]).

2 Markovo evangelium je text s největším množstvím variant na stránku. Největší pozornost badatelé věnují úvodnímu verši evangelia (1,1/12–16) a tzv. delšímu závěru (16,8/38–20/33). K úvodnímu verši viz Tommy WASSERMAN, „The ‚Son of God‘ Was in the Beginning (Mark 1:1),“ *The Journal of Theological Studies* 62 (2011): 20–50, doi:10.1093/jts/flr013; Bart D. EHRLMAN, „The Text of Mark in the Hands of the Orthodox,” in *Studies in the Textual Criticism of the New Testament*, Leiden: Brill, 2006, s. 142–155, doi:10.1163/9789047409175_009; Peter MALIK, „The Earliest Corrections in Codex Sinaiticus: A Test Case from the Gospel of Mark,” *The Bulletin of the American Society of Papyrologists* 50 (2013): 207–254; Tommy WASSERMAN, „Historical and Philological Correlations and the CBGM as Applied to Mark 1:1,” *TC: A Journal of Biblical Textual Criticism* 20 (2015): 1–11; Peter M. HEAD, „A Text-Critical Study of Mark 1.1 ‚The Beginning of the Gospel of Jesus Christ‘,” *New Testament Studies* 37 (1991): 621–629, doi:10.1017/S0028688500021998. K závěru viz např. James A. KELHOFFER, *Miracle and mission: the authentication of missionaries and their message in the longer ending of Mark*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2000; Petr MAREČEK, „Závěr Markova evangelia,” *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity* 31 (2017): 148–160.

3 ECM uvádí 23 svědků dlouhého čtení. V 17 případech je dochováno ve slovosledu, který nalezneme v Sinajském a Vatikánském kodexu. Ve zbylých případech se jedná o varianty vzniklé přehozením slov. Ve Washingtonském kodexu (W 032) je specifikováno, že Ježíš utvořil dvanáct učedníků (μαθητῆς).

kterém Ježíš neoznačuje členy Dvanáctky jako apoštoly, je doloženo ve většině svědků (např. A 02, D 05, L 019, 565, f¹).

1. DLOUHÉ ČTENÍ

Poslední, 28. vydání Nestle-Aland (dále jako NA²⁸) je v současnosti jediná kritická edice Nového zákona, která tiskne verš Mk 3,14/6–14 v jeho delším znění. Většina kritických edic a velké množství komentátorů považují delší čtení v Mk 3,14/6–14 za pozdější harmonizaci textu k Lukášovu evangelium. Čtení je dle NA²⁸ následující:

Καὶ ἐποίησεν δώδεκα [οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν] ἵνα ὥσιν μετ' αὐτοῦ καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρῦσσειν.

Utvořil jich Dvanáct, [které nazval apoštoly], aby byli s ním, aby je posílal kázat.⁴

Fráze „οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν“ je postavena do hranatých závorek, což odkazuje ke skepsi editorů, ale přesto se nachází v hlavní části textu, a nikoliv v poznámkovém aparátu. Bruce Metzger v textovém komentáři k edici *The Greek New Testament* píše, že delší čtení je doloženo v tak kvalitních rukopisech, že jej nelze jednoduše nepřetisknout v textu.⁵ Oněmi rukopisnými doklady jsou nepochybně Sinajský kodex (Ⲱ 01), Vatikánský kodex (B 03), Efrémův kodex (C 04) a Koridétský kodex (Θ 038).⁶ Komise, která hodnotila každou rukopisnou variantu, této variantě dala hodnocení C, tzn. rozhodování nebylo jednoduché.⁷

⁴ Pokud není uvedeno jinak, uvádím překlad dle Českého studijního překladu.

⁵ „Although the words οὓς ... ὠνόμασεν may be regarded as an interpolation from Luke (6:13), the Committee was of the opinion that the external evidence is too strong in their favor to warrant their ejection from the text. In order to reflect the balance of probabilities, the words were retained but enclosed within square brackets.“ Bruce M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, London: United Bible Societies, 1994⁴, s. 80.

⁶ Constantin von Tischendorf, který ve své edici řeckého Nového zákona vycházel ze Sinajského kodexu, preferoval kratší čtení pasáže 3,14. Brooke F. Westcott a Fenton J. A. Hort ve své edici vycházeli z Vatikánského kodexu a tisknou delší znění. Constantin von Tischendorf, *Novum Testamentum Graece*, Lipsiae: Giesecke & Devrient, 1869, s. 241; Brooke Foss Westcott – Fenton John Anthony Hort, *The New Testament in the original Greek*, New York: Harper & Brothers, 1881, s. 77.

⁷ METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, s. 80.

Autoři komentářů k Markově evangeliu jako Dieter Lührmann, Ben Witherington III., Robert Guelich, Robert H. Gundry, Robert Stein, Eckhardt J. Schnabel a Mark Edwards pracují s delším zněním pasáže 3,14/6–14, přičemž žádný z autorů svůj postoj nevysvětluje důkladněji.⁸ Guelich se jednou větou odvolává na již zmíněný Metzgerův komentář, Lührmann se Steinem argumentují tvrzením, že verš Mk 6,30 předpokládá ustanovení Dvanácti apoštolů.⁹ Schnabel píše, že se jedná o problematictější čtení, a proto je pravděpodobnější¹⁰ Edwards s Guelichem vykládají verše 3,14–15 s předpokladem, že pasáž o jmenování apoštolů je autentická.

Pokud vím, jediným badatelem, který se variantě Mk 3,14/6–14 věnoval ve větším rozsahu a zastával delší čtení, je Christopher Skinner.¹¹ Skinner připomíná, že dlouhé čtení je doloženo v důležitých svědcích, jako jsou Sinajský kodex, Vatikánský kodex a Efrémův kodex.¹² Kopisté zejména prvních dvou rukopisů měli ve zvyku text spíš zkracovat než prodlužovat, a z hlediska pravděpodobnosti je tedy nepravděpodobné, že by v případě pasáže 3,14 text prodloužili. Externí doklady jsou tak dle Skinnera nepřekonatelné (insurmountable).¹³ Skinner dále argumentuje tvrzením, že autenticitu delšího čtení podporuje vnitřní struktura textu. Nejprve poznamenává, že Ježíšovi učedníci jsou jako apoštolové nazváni ve verši Mk 6,30, a Marek tak pracuje s koncepcí apoštolátu, což zpochybňuje argumenty, že by dlouhé čtení ve verši 3,14/6–14 bylo harmonizací k textu Lukášova evangelia. Skinner dokonce tvrdí, že není důvod předpokládat, že by dlouhé čtení bylo ovlivněno Lukášovým evangeliem, a dále nastiňuje vznik krátkého čtení v textové tradici. To mělo vzniknout repeticí καὶ ἐποίησεν δώδεκα (3,14.16) a přítomností podobných výrazů ἀποστόλους a ἀποστέλλη, v jejichž důsledku kopisté přehlédli

⁸ Witherington čtení v delším rozsahu neospravedlňuje. Pouze píše, že se jedná o parentetický komentář. Ben WITHERINGTON III, *The Gospel of Mark: A Socio-Rhetorical Commentary*, Grand Rapids: William B. Eerdmans, 2000, s. 150–153. Robert A. GUELICH, *Mark 1 – 8:26*, Grand Rapids: Zondervan, 1989, s. 154; Robert H. STEIN, *Mark*, Grand Rapids: Baker Academic, 2008, s. 169; Eckhard J. SCHNABEL, *Mark: An Introduction and Commentary*, Downers Grove: InterVarsity Press, 2017, s. 86.

⁹ Dieter LÜHRMANN, *Das Markusevangelium*, Tübingen: Mohr, 1987, s. 70; Stein, *Mark*, s. 169–170.

¹⁰ SCHNABEL, *Mark*, s. 86.

¹¹ Christopher W. SKINNER, „Whom He Also Named Apostles’: A Textual Problem in Mark 3:14,” *Bibliotheca Sacra* 161 (2004): 322–329.

¹² Tamtéž, s. 323.

¹³ Skinner se vnějším dokladům věnuje pouze v rozmezí jedné stránky. Tamtéž.

nadbytečné verše. Posledním argumentem, který Skinner uvádí, je symetrická struktura A-B-B-A veršů, kterou pasáže tvoří.¹⁴

2. KRÁTKÉ ČTENÍ

Krátké čtení se nachází ve většině textově-kritických edic Nového zákona.¹⁵ Nalezneme jej v ECM,¹⁶ *The Greek New Testament: SBL Edition*,¹⁷ *The New Testament in the Original Greek: Byzantine Textform*,¹⁸ v edici Randolfa Taskera¹⁹ a textu přítomném v synopsi Alberta Hucka a Henricha Greevena²⁰ Autoři uvedených edic tak v rekonstrukci textu nevycházejí z nejstarších majuskulních rukopisů ze 4. století a pasáž Mk 3,14 rekonstruují následovně.

Καὶ ἐποίησεν δώδεκα ἵνα ὥσιν μετ' αὐτοῦ καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν.

K původnosti krátkého znění pasáže 3,14/6–14 se přiklání biblisté a autoři komentářů jako např. Joel Marcus,²¹ Eugene Boring,²² Adele Collinso-

¹⁴ Struktura je následující: A) οὗς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν (titul), 3,14; B) ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν (aktivita), 3,14; B') καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν (aktivita), 6,7; A') Καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι (titul), 6,30. Jedná se dle mého názoru o velice základní strukturu.

¹⁵ V NA²⁶ je otištěno krátké čtení, dlouhé čtení je uvedeno pouze jako varianta v textově-kritickém aparátu. Ve 27. edici uvádí editoři dlouhé čtení v hlavní části textu.

¹⁶ Seznam doposud vydaných novozákonních knih: <https://shop.die-bibel.de/Wissenschaft/Neues Testament/?limit=12&order=topseller&p=1&properties=8cbdfc150c2f489b8a95bc89d3a2ec54> [cit. 25. 12. 2024].

¹⁷ Michael W. HOLMES, *The Greek New Testament: SBL Edition*, Atlanta: Lexham Press, Society of Biblical Literature, 2011.

¹⁸ Maurice A. ROBINSON – William G. PIERPONT, *The New Testament in the original Greek: Byzantine textform*, 2005, Southborough: Chilton Book, 2005.

¹⁹ Randolph V. G. TASKER, *The Greek New Testament: Being the text translated in the English Bible*, Oxford: Oxford University Press, 1964.

²⁰ Albert HUCK – Heinrich GREEVEN, *Synopse der drei ersten Evangelien: mit Beigabe der johanneischen Parallelstellen*, Tübingen: J. C. B. Mohr, 1981¹³.

²¹ Joel MARCUS, *Mark 1–8: A New Translation with Introduction and Commentary*, New Haven: Yale University Press, 2010, s. 6.

²² M. Eugene BORING, *Mark: A Commentary*, Louisville: Westminster John Knox, 2012, s. 99–100.

vá,²³ John R. Donahue a Daniel J. Harrington,²⁴ Richard France,²⁵ William Lane²⁶ a Eduard Schweizer.²⁷ Navzdory tomu, že se tito autoři odklánějí od čtení NA,²⁸ svou pozici do hloubky nezdůvodňují a pouze tvrdí, že dlouhé čtení Sinajského a Vatikánského kodexu je písarskou harmonizací textu Markova evangelia k textu Lukášova evangelia (Lk 6,13).²⁸

Krátké znění pasáže Mk 3,14/6–14 je dochováno ve většinové textové tradici. Nejstarší *rukopis* s textem krátkého čtení je Alexandrijský kodex z 5. století (A 02) a nejstarším svědkem s krátkým čtením je dle genealogické metody založené na koherenci kodex Regius (L 019) z 8. století. Dalším důležitým svědkem, i když problematickým, je Bezův kodex (D 05).²⁹

3. KOHERENTNĚ GENEALOGICKÁ METODA

Pionýrem koherentně-genealogické metody je Gerd Mink z Institutu pro novozákonní textový výzkum v Münsteru (INTF)³⁰ a v současnosti

²³ Adela Yarbro COLLINS, *Mark: A commentary*, Minneapolis: Fortress Press, 2007, s. 214.

²⁴ John R. DONAHUE – Daniel HARRINGTON, *The Gospel of Mark*, Collegeville: Liturgical Press, 2002, s. 125.

²⁵ Richard T. FRANCE, *The Gospel of Mark: A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids: Eerdmans, 2002, s. 157.

²⁶ William L. LANE, *The Gospel According to Mark: The English Text with Introduction, Exposition and Notes*, Grand Rapids: William B. Eerdmans, 1974, s. 131.

²⁷ Eduard SCHWEIZER, *Das Evangelium nach Markus*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1998, s. 40.

²⁸ LANE, *The Gospel According to Mark*, s. 141; BORING, *Mark*, s. 100; DONAHUE – HARRINGTON, *The Gospel of Mark*; FRANCE, *The Gospel of Mark: A Commentary on the Greek Text*, s. 157; SCHWEIZER, *Das Evangelium nach Markus*, s. 40.

²⁹ Varianta 3,14/6–14 je v řeckém textu doložena v jiném slovosledu, než je zvykem (ἵνα ὥσιν δώδεκα μετ' αὐτοῦ), proto se technicky jedná o další variantu, která je odlišná od běžně rekonstruovaného čtení. Protože toto čtení předpokládá krátké čtení, a jedná se tak o jeho subvariantu, diskutují pasáže ve stejném kontextu. Latinský sloupec Bezova kodexu není závislý na řeckém sloupci (např. není jeho překladem), a tak je krátké čtení v Bezově kodexu doloženo dvakrát. Ve verši je navíc přídavek „τό εὐαγγέλιον“ (poslal je kázat evangelium), který se rovněž nachází ve Washingtonském kodexu (W 032) a minuskulích 372 a 2737.

³⁰ Metodu Mink představil v základním rámci zde Gerd MINK, „Zur Stemmatisierung neutestamentlicher Handschriften“, *Bericht der Hermann Kunst-Stiftung zur Förderung der neutestamentlichen Textforschung für die Jahre 1979 bis 1981*, 1982, s. 100–114. Mink hovoří o koherentně-genealogické metodě jako o metametodě, kterou lze kombinovat s jinými textově-kritickými metodami. Gerd MINK, „Contamination, Coherence,

je touto metodou tvořen text Nového zákona pro ECM.³¹ Na rozdíl od jiných genealogických metod nehledá koherentně-genealogická metoda „originální text“ novozákonních knih,³² ale pro každou knihu sestavuje hypotetický text, který nazývá „Ausgangstext“ (A). Tento výchozí text měl stát na počátku textové tradice každé novozákonní knihy, přičemž v každém případě se čistě hypoteticky mohlo jednat o text v jiném stavu. Zatímco v jednom případě mohl být výchozí text např. originální text, v jiném případě to mohlo být např. edice, pracovní kopie atp.³³

and Coincidence in Textual Transmission: The Coherence-Based Genealogical Method (CBGM) as a Complement and Corrective to Existing Approaches,” in *The Textual History of the Greek New Testament*, Society of Biblical Literature, 2011, s. 142. Takové označení je dle mého názoru nepřesné, neboť metoda není kompatibilní např. s předpoklady radikálních eklektiků, kteří relativizují hodnotu materiálních dokladů a ve volbě variant vychází především z interních argumentů. Byť jsou v koherentně-genealogické metodě důležité i interní argumenty, zásadní roli v rozhodování hrají ti svědci, kteří jsou blíže rekonstruovanému výchozímu textu A.

³¹ Tommy WASSERMAN – Peter J. GURRY, *A New Approach to Textual Criticism: An Introduction to the Coherence-Based Genealogical Method*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2017; Gerd MINK, „Problems of a Highly Contaminated Tradition: The New Testament: Stemmata of Variants as a Source of a Genealogy for Witnesses,” in *Studies in Stemmatology II*, ed. Pieter Van Reenen – August Den Hollander – Margot Van Mulken, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004, s. 13–85, doi:10.1075/z.125.04min; MINK, „Contamination, Coherence, and Coincidence in Textual Transmission,” s. 141–216; Gerd MINK, „Editing and Genealogical Studies: The New Testament,” *Literary and Linguistic Computing* 15 (2000): 51–56, doi:10.1093/lc/15.1.51; Klaus WATCHEL – Michael W. HOLMES, „The Textual History of the Greek New Testament: Changing Views in Contemporary Research,” in *The Textual History of the Greek New Testament*, ed. Klaus Watchel – Michael W. Holmes, Society of Biblical Literature, 2011, s. 141–216; Stephen C. CARLSON, „A Bias at the Heart of the Coherence-Based Genealogical Method (CBGM),” *Journal of Biblical Literature* 139 (2020): 319–340, doi:10.1353/jbl.2020.0013; Pasi HYYTÄINEN, „Evolving Gamaliel Tradition in Codex Bezae Cantabrigiensis, Acts 5:38–39: A Novel Application of Coherence-Based Genealogical Method (CBGM),” *TC: A Journal of Biblical Textual Criticism*, 2019, s. 1–22.

³² Více viz Michael W. HOLMES, „From ‚Original Text‘ to ‚Initial Text‘: The Traditional Goal of New Testament Textual Criticism in Contemporary Discussion,” in *The Text of the New Testament in Contemporary Research*, ed. Bart D. Ehrman – Michael W. Holmes, Leiden: Brill, 2013, s. 637–688, doi:10.1163/9789004236554_024.

³³ „The initial text is not identical with the original, the text of the author. Between the autograph and the initial text considerable changes may have taken place which may not have left a single trace in the surviving textual tradition.” MINK, „Problems of a Highly Contaminated Tradition,” s. 25. Dle Minka je možné postulovat několik hypotéz ohledně počátku tradice. Nejjednodušší hypotézou je, že není rozdíl mezi originálním a výchozím textem. Další možností je, že text ještě před začátkem šíření byl editován, popř. že existovalo několik verzí jednoho díla. Více viz Peter J. GURRY, *A Critical Exa-*

Pro metodu je charakteristické, že v centru pozornosti stojí vztahy *textů* („svědků“), a nikoliv rukopisů,³⁴ přičemž pro rekonstrukci těchto vztahů se používá počítačový software.³⁵ Software se používá z pragmatických důvodů – k analýze enormního množství materiálu, k zajištění konzistence analýzy³⁶ a snadné reflexi důsledků individuálních rozhodnutí pro konstrukci vztahů textů. Software je ve dvou formách částečně dostupný uživatelům mimo INTF. Je dostupný jako aplikace na macOS/Windows ve formě softwarového kontejneru v programu Docker a na webových stránkách INTF.³⁷ V obou verzích lze studovat pasáže Markova evangelia optikou důležitých kategorií koherentně-genealogické metody – tzn. lze studovat místní stemmu, pregenealogické koherence jednotlivých svědků, koherenci svědků jednotlivých variant atp. V obou verzích lze grafy upravovat, tzn. lze nastavit míry konektivity mezi potomkem a předkem,³⁸ měnit vztahy svědků na základě různě vybrané výchozí varianty pasáže, lze do grafů zahrnout fragmentární svědky, zkoumat vztahy jen na základě konkrétních kapitol textu atp. Rovněž lze v obou verzích experimentovat a výchozímu textu A přiřadit různé varianty (varianty se značí malými písmeny) a sledovat, jak tato změna ovlivní koherenci svědků a tok textů. Pouze v aplikaci lze editovat stemmata variant a pozorovat vliv těchto změn na genealogické vztahy.

mination of the Coherence-Based Genealogical Method in New Testament Textual Criticism, Leiden: Brill, 2017, s. 90–101; MINK, „Problems of a Highly Contaminated Tradition,” s. 26.

³⁴ MINK, „Problems of a Highly Contaminated Tradition,” s. 23–24. Může se tak stát, že starý rukopis obsahuje vyvinutý a vysoce kontaminovaný text a naopak mladý rukopis obsahuje starobylý text. Např. text kodexu Regius (L 019) z 8. století je dle editorského týmu ECM starší než řecký text Markova evangelia v Bezově kodexu z 5. století. Pro označení svědků i rukopisů se používá systém označení Gregory-Aland.

³⁵ Instalace softwaru je jednoduchá. Návod lze najít zde: <<https://hub.docker.com/r/scdh/intf-cbgn-db-server>>; <<https://apatosaurus.io/cbgn/>> [cit. 25. 12. 2024].

³⁶ Nekonzistentní přístup v hodnocení jednotlivých variant byl v průběhu let vytýkán editorům edice Nestle-Aland. James K. ELLIOTT, „Thoroughgoing Eclecticism in New Testament Textual Criticism,” in *New Testament Textual Criticism: The Application of Thoroughgoing Principles: Essays on Manuscripts and Textual Variation*, Leiden: Brill, 2010, s. 745–770, doi:10.1163/ej.9789004189522.i-664.

³⁷ <https://ntg.uni-muenster.de/mark/ph35/> [cit. 25. 12. 2024].

³⁸ Software může spojit text s jakýmkoliv z *deseti* nejbližších předků. Pokud nenajde předka v deseti nejbližších svědčích, je jako potenciální předek zvolen předek s jiným čtením. Ačkoliv může být konektivita nastavena na maximum, což znamená, že všechny texty jsou spojeny, je takové nastavení kontraproduktivní.

Jednou z překážek v rekonstrukci vztahů svědků je kontaminace,³⁹ k níž dochází, když má text několik předků.⁴⁰ V tradiční lachmannovské stematice přítomnost dvou totožných variant („chyb“) odkazuje ke stejnému původu rukopisů. Nicméně pokud mají texty několik předků, nelze s tímto předpokladem pracovat, neb kontaminace – zejména jsou-li vztahy mezi svědky složitější a svědci procházejí korekturami atp. – může vztahy svědků zdánlivě obrátit.⁴¹ Koherentně-genealogická metoda je navržena, aby se s problémem kontaminace vypořádala lépe než klasická lachmannovská genealogie. Analyzuje vztahy svědků, nikoliv rukopisů, nehledá hyperarchetypy textů, pracuje s předpokladem, že jeden svědek mohl mít několik předků, a k identifikaci předků používá kritérium koherence. Byť problém kontaminace rukopisů stále přetrvává, dokáže si s ní koherentně-genealogická metoda poradit lépe než běžná lachmannovská stematika.

Pro analýzu vztahů svědků a konstrukci stemmat pasáží jsou zásadní dva druhy koherencí – pregenealogická a genealogická. Pregenealogická koherence se vyjadřuje v procentech, která odrážejí podobnost dvou

³⁹ Textoví kritici si jsou vědomi problémů, které přináší kontaminace rukopisů, a tak se zaměřují buď na výzkum malého množství rukopisů (Ferrarova skupina rukopisů je v tomto ohledu ideální), nebo na výzkum textových skupin (popř. textových shluků / *textual clusters*). Jedním z důsledků genealogické metody založené na koherenci je však opouštění od textových skupin. Idea textových skupin (západní, alexandrijská atp.) je založena na předpokladu, že svědci uvnitř těchto skupin si jsou víc podobní než svědci z jiných skupin (např. z důvodu nějaké revize). Pohlédneme-li na pregenealogickou koherenci všech textů, zjistíme, že pouze texty řazené do byzantské skupiny mají vysokou pregenealogickou koherenci, a že se tedy jedná o jedinou unifikovanou skupinu. Byzantské rukopisy editoři ocenili zejména při rekonstrukci textu katolických listů a Skutků, když zjistili, že se byzantské rukopisy blíží jimi rekonstruovanému textu A. Více viz např. MINK, „Contamination, Coherence, and Coincidence in Textual Transmission,” s. 148. K dějinám zkoumání textových skupin viz Eldon Jay Epp, „Textual Clusters: Their Past and Future in New Testament Textual Criticism,” in *The Text of the New Testament in Contemporary Research: Essays on the „Status Quaestionis,”* ed. Michael W. Holmes – Bart D. Ehrman, Leiden: Brill, 2013.

⁴⁰ V jejím základu leží předpoklad, že pokud dva rukopisy obsahují stejné sekundární čtení, mají stejného předka. Tento předpoklad je však validní pouze tehdy, pokud má každý text jen jednoho předka, a nikoliv několik.

⁴¹ Michael W. HOLMES, „Working with an Open Textual Tradition: Challenges in Theory and Practice,” in *The Textual History of the Greek New Testament*, ed. Michael W. Holmes – Klaus Wachtel, Atlanta: Society of Biblical Literature, 2011, s. 65–78; MINK, „Problems of a Highly Contaminated Tradition,” s. 13–85.

svědků v jednotlivých variantách.⁴² Průměrná hodnota – tedy průměrná podobnost dvou svědků Markova evangelia je 87,6 %.⁴³ Podstata pregenealogické koherence není ničím nová a kvantitativní analýzu používají textoví kritici běžně, nicméně její význam v kontextu genealogické metody založené na koherenci spočívá v tom, kolik svědků je analyzováno, komparováno a k čemu lze tato data využít. Pregenealogická koherence je nápomocná zejména, když vytváříme místní stemma a když nás zajímá, které textové varianty se šířily kopírováním⁴⁴ a které vznikly několi-krát nezávisle na sobě.⁴⁵ Pokud totiž např. dva svědci sdílí tutéž textovou variantu, ale ve většině jiných variant se liší (tzn. mají nízkou pregenealogickou koherenci), lze usuzovat, že ona varianta vznikla v tradici nezávisle na sobě.⁴⁶ Svědkem, který má největší pregenealogickou koherenci s rekonstruovaným textem A, je text Vatikánského kodexu, jenž vykazuje pregenealogickou koherenci 96,7 % a od textu A se odlišuje pouze ve 171 pasážích.

Druhým typem koherence je genealogická koherence, s níž se vyjadřují genealogické vztahy mezi svědky, tzn. vztahy předků, potomků a „sourozenců“. ⁴⁷ Celkově jsou možné následující vztahy W1 = W2

⁴² Důležitým aspektem pregenealogické koherence je, že míra shody je ovlivněna počtem svědků, kteří byli podrobeni kolaci. Obecně platí, že čím více svědků je zahrnuto, tím více je variant, a proto je i vyšší procento pregenealogické koherence. Během shromažďování variant se počítají všechny varianty kromě korekcí a pravopisných chyb. Tzn. počítají se též tzv. „nonsense“ čtení, která nedávají editorům logický a gramatický smysl. Pokud svědek obsahuje nesmyslné čtení (např. $\delta\iota\kappa\alpha\iota\delta\iota\kappa\alpha\iota\omicron\varsigma$), ale editor rozpozná zamýšlené čtení ($\delta\iota\kappa\alpha\iota\omicron\varsigma$), počítá se zamýšlený text. Wasserman uvádí, že např. v případě katolických listů 20 % všech spadá do kategorie nesmyslných čtení, ale současně že 93 % z nich je správné čtení. K postupu při komparaci textů viz WASSERMAN – GURRY, *A New Approach to Textual Criticism*, s. 37–38; GURRY, *A Critical Examination of the Coherence-Based Genealogical Method in New Testament Textual Criticism*, s. 52.

⁴³ Většina textů na rukopisech z 10./11. století je už relativně uniformní, a pregenealogická koherence je tak v průměru mezi 94 % až 98 %. Nejvyšší pregenealogickou koherenci jsem identifikovala mezi texty 2886 a 205 a činí 99,47 %. Nejnížší hodnotu jsem identifikovala mezi Bezovým kodexem a rukopisem 427, které mají pregenealogickou koherenci 67,17 %. Nejbližším příbuzným svědkem Bezova kodexu je 565 a tyto dva texty mají pregenealogickou koherenci 73,92 %.

⁴⁴ Ke kontaminaci viz ΜΙΝΚ, „Problems of a Highly Contaminated Tradition,” s. 13–85.

⁴⁵ Může se jednat např. o zřejmě gramatické úpravy, harmonizaci textu k textu Septuaginty atp.

⁴⁶ Jinými slovy, taková varianta není v obou textech přítomná z důvodu kontaminace.

⁴⁷ Jedná se o moje označení. Nikdo v metodě s tím nepracuje, nicméně toto označení lze využít např. při analýze byzantských textových skupin, u kterých lze s celkem vysokou jistotou určit, že byly okopírovány z jednoho archetypu (např. Ferrarova rodina).

(svědci jsou na stejné úrovni, např. okopírované ze stejného předka),⁴⁸ $W1 > W2$ ($W1$ je předek $W2$), $W1 < W2$ ($W1$ je potomkem $W2$), popř. vztah není jasný. V důsledku kontaminace rukopisů je běžné, že každý svědek obsahuje část ranějších a část sekundárních čtení. Nicméně pouze takový svědek, který má větší množství ranějších variant, může být *potenciálním* předkem jiného svědka. V softwaru CBGM nelze rozhodovat o genealogických vztazích jednotlivých svědků, pouze o vztahu jednotlivých variant. Při konstrukci genealogických vztahů se editoři řídí čtyřmi předpoklady: 1) písař usiloval o věrné okopírování předloh,⁴⁹ a 2) pokud uvedl nové varianty, pochází z jiného zdroje a nejsou „vymyšlené“,⁵⁰ 3) písař použil spíš méně než více pramenů,⁵¹ 4) prameny jsou spíš blízcí příbuzní.

3.1 *Stemmata*

Jak jsem vysvětlila výše, v konstrukci textu „A“ a v analýze vztahu svědků se vychází „zespoda“, tzn. vychází se z analýzy jednotlivých textových variant.⁵² Vztahy variant a svědků se vyjadřují stemmata – místní stemma (local stemma) spojuje varianty, substemma zobrazuje předky svědka a souhrnné stemma (global stemma) zobrazuje vztahy všech svědků. V místním stemmatu jsou graficky znázorněny genealogické vztahy jednotlivých textových variant označených malými písmeny abecedy.⁵³ Písmenem „a“ se označuje varianta, která je považována za součást výchozího textu A. Genealogický vztah se zobrazuje šipkou, přičemž ke konstrukci těchto vztahů se používá tradičních nástrojů textové kritiky, tzn. lze vycházet z interních a externích dokladů. Pokud označíme krátké čtení jako původní, a tedy i součást výchozího textu, bude místní stemma pasáže Mk 3,14/6–14 vypadat následovně.

⁴⁸ Svědci se označují velkým písmenem W jako „witness“ (svědek).

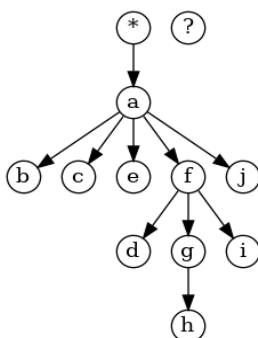
⁴⁹ Tento předpoklad vychází z faktu, že většina svědků má blízkého svědka. MINK, „Contamination, Coherence, and Coincidence in Textual Transmission,” s. 151.

⁵⁰ Tamtéž, s. 153.

⁵¹ Tamtéž.

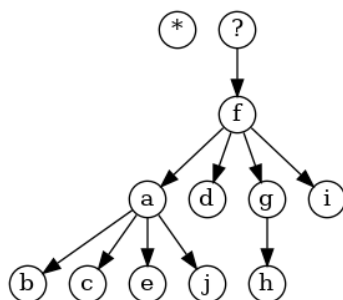
⁵² Tamtéž, s. 150–151; MINK, „Problems of a Highly Contaminated Tradition,” s. 29.

⁵³ MINK, „Contamination, Coherence, and Coincidence in Textual Transmission,” s. 143.

Obrázek 1. Stemma pasáže Mk 3,14/6–14, ve kterém je čtení „a“ považováno za původní

Písmenem „a“ je označeno krátké čtení, ze kterého vychází varianty „b“ a „c“. Varianta „b“ obsahuje pouze jiný slovosled (05, 79), varianta „c“ obsahuje „περί αὐτὸν“ namísto „μετ' αὐτοῦ“. ⁵⁴ Tato varianta mění jen lehce význam textu a vzhledem k podobnosti písmen je možné, že se písař přehlédl, popř. že měl hůře čitelný exemplář. Dlouhé varianty jsou v případě pasáže Mk 3,14/6–14 označeny písmeny „e“, „f“, „j“, „d“, „g“, „h“ a „i“. ⁵⁵ Pokud označíme variantu „f“ jako původní součást textu, vypadá stemma následovně.

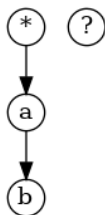

Obrázek 2. Stemma Mk 3,14/6–14, ve kterém je dlouhé čtení „f“ nastaveno jako původní.

⁵⁴ „Aby bylo Dvanáct kolem něho.“

⁵⁵ V dockerovské verzi CBGM nelze smazat pole s otazníkem, kterým je označen neznámý původ.

Stemma pasáže 3,14/6–14 je jedno z komplikovanějších. Typické stemma vypadá následovně.

Obrázek 3. Stemma Mk 3,14/4, a= ἐποίησεν, b= ἐποίησαν.

Druhým typem stemmatu je tzv. substemma,⁵⁶ jímž se znázorňují potenciální předci jednoho svědka. Je žádoucí, aby se substemma skládalo z nejmenšího množství předků, s nimiž lze vysvětlit všechny varianty v textu svědka. V takovém případě se substemma označuje jako „optimální substemma“. Posledním druhem stemmatu je souhrnné stemma, které spojuje všechny svědky do jednoho stemmatu, a lze tak říci, že zobrazuje důsledky všech individuálních rozhodnutí. Software potřebný ke konstrukci souhrnného stemmatu je přístupný pouze personálu INTF. Protože dosud nemá INTF dostatečně výkonný počítač, doposud neexistuje souhrnné stemma novozákonních textů.⁵⁷

4. CBGM A DLOUHÉ ČTENÍ

Jak poznamenal Skinner, dlouhé čtení pasáže 3,14/6–14 je doloženo v rukopisech výjimečné kvality, především ve Vatikánském kodexu, Sinajském kodexu a Efrémově kodexu. Tyto rukopisy jsou nejstaršími dochovanými majuskulními rukopisy a vzhledem k absenci většího množství papyrů je jejich hodnota zejména pro rekonstrukci Markova evangelia nedozírná.⁵⁸ Kurt Aland a Barbara Alandová řadí Sinajský a Vatikánský kodex do kategorie I, tzn. jedná se o svědky s velkým množstvím raných

⁵⁶ MINK, „Problems of a Highly Contaminated Tradition,” s. 42.

⁵⁷ GURRY, *A Critical Examination of the Coherence-Based Genealogical Method in New Testament Textual Criticism*, s. 49; MINK, „Problems of a Highly Contaminated Tradition,” s. 13.

⁵⁸ Dle ECM se oba rukopisy shodují v 90 % všech čtení. Rovněž se jedná o jediné svědky krátkého závěru Markova evangelia (16,8).

a zřejmě původních variant.⁵⁹ Efrémův kodex je řazen do kategorie II, tzn. jedná se o rukopis s důležitou proporcí raného textu.⁶⁰

4.1 Vatikánský kodex

Vatikánský kodex (B 03) pochází ze 4. století a teologicky/narativně významných variant v Markově evangeliu obsahuje minimum.⁶¹ Když porovnáme text Markova evangelia z ECM, který je rekonstruovaný metodou CBGM, s textem Vatikánského kodexu, nalezneme 171 odchylek⁶² a rekonstruovanému textu A je absolutně nejbližší – pregenealogická koherence je 96,7 %! Vynechávky či zkráceniny jsou většinou marginální a vložky či prodloužení jsou bezvýznamné. Z teologicky závažnějších zkrácenin je nutné zmínit pasáž 10,7/14–20, která neobsahuje „a připojí se ke své manželce“. Stejnou zkráceninu nalezneme rovněž v Sinajském kodexu. Tasker a editoři ECM, NA²⁸ nepovažují tuto zkráceninu za původní, tudíž považují delší čtení přítomné v textech rukopisů A 02, C 04, D 05, Θ 038 a např. 565 za ranější. Pokud by bylo dlouhé znění pasáže 3,14/6–14 sekundární, jednalo by se o jedinou významnou prodloužku v textu Markova evangelia Vatikánského kodexu. Prodloužení se rovněž nachází v pasáži 3,16/1, v níž je znovu uvedeno, že Ježíš učinil Dvanáct.

4.2 Sinajský kodex

Druhým nejvýznamnějším rukopisem je Sinajský kodex (01), který je mírně mladší než Vatikánský kodex a který se ve znění textu Markova evangelia shoduje s Vatikánským kodexem v 90 % všech růzností.⁶³

⁵⁹ Kurt ALAND – Barbara ALAND, *The Text of the New Testament: An Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism*, Grand Rapids: Eerdmans, 1995, s. 159, 335.

⁶⁰ Tamtéž, s. 335.

⁶¹ Za nevýznamné čtení považují např. vynechání ἐν (1,8), ὅτι (11,3), γὰρ (11,32), οὖν (12,9), αὐτοῖς (12,17).

⁶² Většinou se jedná o gramatické varianty či různý slovosled.

⁶³ Většinovým názorem je, že Sinajský kodex pochází z Alexandrie nebo Cesareje. K alexandrijskému původu viz Kirsopp LAKE – Helen LAKE, *Codex Sinaiticus Petropolitanus: The New Testament*, Oxford: Clarendon Press, 1911, s. x–xv; Kirsopp LAKE, „The Sinaitic and Vatican Manuscripts and the Copies Sent by Eusebius to Constantine,” *The*

Pregenealogická koherence svědka A a Sinajského kodexu činí 93,2 %, přičemž text Sinajského kodexu obsahuje celkem 354 odchylek, což je téměř jednou více než ve Vatikánském kodexu.

Text Markova evangelia v Sinajském kodexu obsahuje více zkrácenin než text Vatikánského kodexu a obsahuje šest harmonizací textu Markova evangelia s textem Matoušova evangelia.⁶⁴ Z teologicky závažných zkrácenin je nutné uvést vynechání „Syn Boží“ v pasáži 1,1/12–16⁶⁵ a „připojí se ke své manželce“ (10,7/12–20).⁶⁶ Text rovněž obsahuje dvě harmonizace Markova evangelia k textu Matoušova evangelia – v pasáži 2,12/45 kopista přidává ἐφάνη ἐν τῷ Ἰσραήλ (harmonizace k Mt 9,33) a harmonizaci v pasáži 10,28, v níž kopista přidává τί ἄρα ἔσται ἡμῖν (harmonizace k Mt 19,27).⁶⁷ Pokud by bylo delší čtení v pasáži 3,14/6–14 sekundární harmonizací, jednalo by se o první doklad harmonizace Markova evangelia k Lukášově evangeliu v textu Sinajského kodexu a třetí celkový případ delší harmonizace, která významněji koriguje význam textu.

4.3 Efraemi rescriptus

Dlouhé čtení – byť v odlišné formě – nalezneme v Efrémově kodexu (C 04) z 5. století, jehož nejbližšími předky jsou Sinajský a Vatikánský kodex. Text obsahuje 319 odchylek od rekonstruovaného textu A, nicméně pregenealogická koherence obou svědků je úctyhodných 92 %. V Efrémově kodexu je čtení dochováno ve slovosledné variantě (οὗς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν δώδεκα ἵνα ὦσιν μετ' αὐτοῦ), která vznikla

Harvard Theological Review 11 (1918): 32–35. K cesarejskému původu viz T. C. SKEAT, „The Codex Sinaiticus, the Codex Vaticanus and Constantine,” in *The Collected Biblical Writings of T. C. Skeat*, ed. J. K. Elliott, Leiden: Brill, 2004, s. 193–235. Ke kritice viz Dirk JONGKIND, *Scribal Habits of Codex Sinaiticus*, Piscataway: Gorgias Press, 2007, s. 252; David C. PARKER, *Codex Sinaiticus: the story of the world's oldest bible*, London: British Library – Hendrickson, 2010, s. 19–22; Christfried BÖTTICH, „Codex Sinaiticus and the Use of Manuscripts in the Early Church,” *The Expository Times* 128 (2017): 469–478, doi:10.1177/0014524617695936.

⁶⁴ K textu Markova evangelia v Sinajském kodexu viz Peter M HEAD, „The Gospel of Mark in Codex Sinaiticus: Textual and Reception-Historical Considerations,” *TC: A Journal of Biblical Textual Criticism*, 13 (2008), <https://jbt.org/v13/Head2008.pdf> [cit. 28. 8. 2025].

⁶⁵ Titul vynechává též svědek textu v kodexu Koridenthi (Θ 038).

⁶⁶ Tuto část pasáže 10,7 vynechávají pouze svědci 01, 03, 04 a 892.

⁶⁷ Jedná se o singulární výskyty.

zřejmě z nepozornosti písaře a repeticí slov. Varianta je singulární, tudíž nikde jinde se nevyskytuje. Na rozdíl od Vatikánského a Sinajského kodexu je Efrémův kodex charakteristický tím, že kopista textu měl zřetelnou tendenci text rozšiřovat, nikoliv zkracovat. Text obsahuje 31 rozšíření, přičemž devět z nich považují za teologicky zásadní.⁶⁸ Stejně jako tomu je ve Vatikánském kodexu, i zde nalezneme rozšíření v pasáži v 1,34/40, které upřesňuje, že zlí duchové (δαιμόνια) věděli, že Ježíš je Mesiáš (Kristus).⁶⁹ Na rozdíl od textu Vatikánského kodexu je znění tohoto prodloužení ovlivněno textem Lukášova evangelia (Lk 4,41).

V Efrémově kodexu jsou další prodloužení, která upřesňují, že duchové vědí, že Ježíš je Kristus (3,11/33; 3,12/19).⁷⁰ V případě pasáže 3,12/19 se opět jedná o harmonizaci textu k pasáži L 4,41. Po této harmonizaci následuje potenciálně další harmonizace/rozšíření textu v pasáži 3,14/6–14 a prodloužení v pasáži 3,16/1, které připomíná, že Ježíš učinil Dvanáct učedníků. Pět dalších prodloužení se nachází v Ježíšových promluvách, v nichž Ježíš specifikuje, že přišel pozvat hříšníky k *pokání* (2,17/47),⁷¹ varuje boháče, že je těžké vejít do nebes (10,24/39),⁷² normalizuje opouštění manželky (10,29/40–42),⁷³ zdůrazňuje nutnost odpouštění (11,26/2–35)⁷⁴

⁶⁸ Nepočítám rozšíření o spojky, citoslovce, částice či zájmena. Bart Ehrman, který je hlasitým zastáncem teze, že novozákonní texty byly přepisovány z „ortodoxních důvodů“, se v textu diskutovaným variantám nevěnuje. EHRMAN, „The Text of Mark in the Hands of the Orthodox,” s. 142–155. Bart D. EHRMAN, *The Orthodox Corruption of Scripture: The Effect of Early Christological Controversies on the Text of the New Testament*, New York: Oxford University Press, 1996.

⁶⁹ Vatikánský kodex obsahuje αυτον χριστον ειναι, zatímco v Efrémově kodexu je znění vlivem Lukášova evangelia (L 4,41) τον χριστον αυτον ειναι.

⁷⁰ Je na škodu, že se nedochoval začátek Markova evangelia v Efrémově kodexu a nevíme, zda text obsahuje kratší, či delší čtení pasáže 1,1. Prodloužení v pasáži 3,11.33 jsou relativně vzácná. Efrémův kodex je společně s Beratským kodexem (043) jediným majuskulním kodexem s tímto různocněním.

⁷¹ ECM v místě 2,17/47 rekonstruuje text bez tohoto přídavku a v rekonstrukci textu se opírá např. o 01, 02, 03, 05, 017, 019, 032, 037, 038. Prodloužení se kromě Efrémova kodexu nachází ve velkém množství rukopisů, zejména v minuskulích včetně Ferrarovy skupiny rukopisů.

⁷² ECM a NA²⁸ v rekonstruovaném textu vycházejí ze svědectví 01, 03, 032, 037, 044 a 2786. Jedná se o jediné svědky, kteří obsahují toto kratší čtení.

⁷³ Rozšíření je přítomné např. v Alexandrijském kodexu, Ferrarově skupině rukopisů a většinové tradici.

⁷⁴ ECM a NA²⁸ v rekonstruovaném textu vynechávají verš 11,26. Tento verš neobsahují svědci 01, 03, 019, 032, 037, 044, 055, 4, 154, 179, 184, 205, 348, 565, 590, 700, 733, 892, 979, 1093, 1160, 1216, 1273, 1302, 1337, 1574, 2193, 2206, 2680, 2766, 2886. Verš je přítomný ve

a vyzývá k modlení (13,33/5).⁷⁵ Text Efrémova kodexu rovněž obsahuje 21 příběhových rozšíření, ale ta buď zpřesňují popis, nebo jsou harmonizací ke kontextu Matouše/Lukáše.⁷⁶ Ačkoliv tak je Efrémův kodex svědkem výjimečné kvality, obsahuje velké množství podstatných přídaveků.

4.4 Mladší svědci

Kromě Sinajského a Vatikánského kodexu je dlouhé čtení doloženo ve Ferrarově skupině rukopisů *f*¹³ (124, 826, 13, 69, 543, 346, 788, 828, 983, 1689)⁷⁷ a v tzv. řecké skupině rukopisů (238, 1160, 807, 377).⁷⁸ Ve výše uvedených rukopisech je čtení dochováno ve stejném slovosledu, v jakém se nachází v textech Sinajského a Vatikánského kodexu. Můžeme se však také setkat s jinými slovoslednými variantami, které jsou singulárně doloženy v textech 2200, 037, 032 a 28.

většinové tradici. Z významných svědků lze uvést 02, 05, 011, 017, některé členy rodiny 1 (1, 118, 131, 209, 872, 1582) a Ferrarovu skupinu rukopisů.

⁷⁵ ECM a NA²⁸ následují svědectví Vatikánského a Bezova kodexu a tisknou kratší znění verše. Jedná se o jediné svědky s tímto krátkým čtením.

⁷⁶ V pasáži 1,40/24–30 je přídavek „Κύριε“, v 1,41/2–10 ὁ δὲ Ἰησοῦς, 1,42/4 εἰπόντος αὐτοῦ εὐθὺς, 2,5/21 θάρσει (singulární harmonizace k textu Mt 9,2), 2,15/27 ἐλθόντες (harmonizace k Mt 9,10, další výskyt dosvědčen pouze v 02), 2,16/48 ἐσθίει καὶ πίνει, 5,34/5 Ἰησοῦς, 5,40/51 ἀνακειμένον, 6,27/23 ἐπὶ πίνακι, 8,9/5 οἱ φαγόντες, 8,20/7 ἄρτους (harmonizace k Mt 16,10), 8,26/16–24 μηδὲ εἴπης τίτι ἐν τῇ κώμῃ, 9,38/2–8 ἀποκριθεὶς δὲ (singulární výskyt), 9,49/8 καὶ πᾶσα θυσία ἀλλὶ ἀλισθίησεται, 10,20/2–4 καὶ ἀποκριθεὶς (singulární výskyt), 10,29/2–6 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, 12,4/17 λιθοβολήσαντες, 12,29/10–12 πρώτη πάντων ἐντολὴ ἐστὶν αὐτῇ (singulární výskyt), 14,43/24–26 πολὺς (harmonizace k Mt 26,47), 15,34/19 λέγων (harmonizace Mt 27,46).

⁷⁷ Množství rukopisů řazených do této rodiny se různí. William Ferrar do této skupiny původně zahrnul rukopisy 13, 69, 124 a 346. K. Lake tuto skupinu rozšířil o jiné rukopisy a jeho klasifikaci přebírá mj. NDA.²⁸ Těmito rukopisy jsou: 13, 69, 124, 174, 230, 346, 543, 788, 826, 983, 1689 a 1709. Pokud vím, jedinými svědky Ferrarovy skupiny, kteří neobsahují dlouhé čtení, je 174 (pasáž se nachází na f. 43R) a 230. Jac Perrin, který studoval text Janova evangelia ve Ferrarově skupině rukopisů, z této skupiny vyloučil rukopisy 174, 230 a 1709. Jac PERRIN, *Family 13 in Saint John's Gospel*, (Doctor of Philosophy Thesis), University of Birmingham, 2012. Na atypický charakter svědka 174 upozornili K. Lake a S. Lakeová, dle kterých je svědek 174 kontaminován jiným byzantským textem. Kirsopp LAKE – Silva LAKE, *Family 13 (the Ferrar Group) : The Text According to Mark with a Collation of Codex 28 of the Gospels*, London, 1941, s. 155. K rodině viz rovněž Didier LAFLEUR, *La famille 13 dans l'Évangile de Marc*, Leiden: Brill, 2013.

⁷⁸ Nejedná se o žádné oficiální označení. Protože texty mají vysokou pregenealogickou koherenci (cca 99 %) a pocházejí z řeckých klášterů, tzn. ze stejné geografické oblasti, píšou o nich jako o jedné skupině.

Rukopisy, jež jsou součástí Ferrarovy skupiny, pochází z 11.–12. století z jižní Itálie,⁷⁹ ale jejich textový archetyp pochází dle některých badatelů ze 7. století.⁸⁰ Pregenealogická koherence svědka A se svědkem 124, který je hlavním „představitelem“ Ferrarovy skupiny, je 84 %. Jedna z hlavních charakteristik této skupiny je umístění perikopy o Ježíši a cizoložnici po Lk 21,38, a nikoliv v Janově evangeliu. Lake, který se věnoval textu Ferrarovy skupiny, překvapivě neuvedl dlouhé čtení pasáže Mk 3,14/6–14 jako další charakteristiku.⁸¹ Že rukopisy z Ferrarovy skupiny pochází ze stejného archetypu, dosvědčuje nadprůměrná pregenealogická koherence jednotlivých svědků, která se pohybuje v průměru okolo 95 %.⁸² Nějakým způsobem je s Ferrarovou skupinou rukopisů spřízněný Washingtonský kodex (W 032), jehož nejbližšími předky jsou 788 a 543. V textu Washingtonského kodexu je specifikováno, zřejmě vlivem Mt 10,1, že Ježíš ustanovil Dvanáct (δώδεκα μαθητὰς) a zbylá část pasáže (ἵνα ὥσιν μετ' αὐτοῦ οὗς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν) slovosledem odpovídá části varianty, která je doložena v 2200.

5. METODA V PRAXI

Za předpokladu, že dlouhé čtení v pasáži 3,14/6–14 je původní, by svědci dlouhého čtení měli mít vysokou pregenealogickou koherenci a být genealogicky koherentní. Jinými slovy – čtení by mělo být přítomné v takových svědcích, kteří si jsou nadprůměrně podobní, neboť se dlouhé čtení šířilo společně s jinými textovými variantami a stejně tak by jejich nejbližší příbuzní měli obsahovat delší čtení v pasáži Mk 3,14/6–14.

⁷⁹ LAKE – LAKE, *Family 13 (the Ferrar Group)*, s. 2.

⁸⁰ Delší čtení ve svědcích z Ferrarovy skupiny je zajímavé v tom, že na rozdíl od jiných svědků je psáno s omikronem (ὠνόμασεν), a nikoli s omegou (ὡνόμασεν). Varianta s omikronem se vyskytuje pouze v minuskulích 69 a 983.

⁸¹ LAKE – LAKE, *Family 13 (the Ferrar Group)*, s. 24–28.

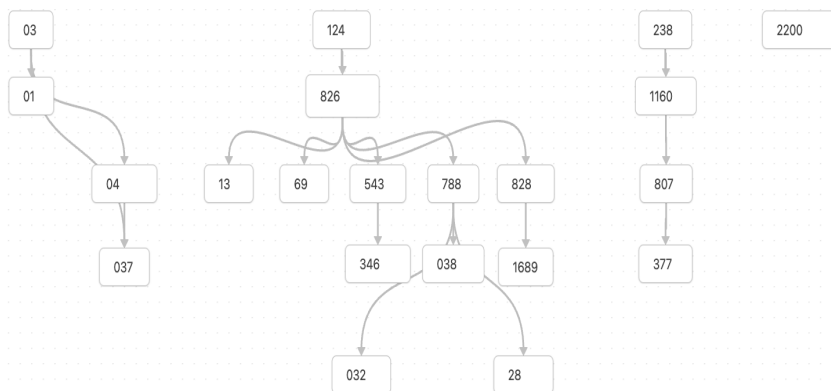
⁸² Nejstarší svědek textu se nachází na rukopisu 124, který s ostatními členy rodiny má pregenealogickou koherenci okolo 90–92 %. Jeho potomkem je rukopis 826, který je předkem rukopisu 543 (pregenealogická koherence 99 %), 13 (pregenealogická koherence 98 %), 69 (pregenealogická koherence 97 %), 828 (pregenealogická koherence 97 %), 346 (pregenealogická koherence 96 %), 983 (95 %), 1689 (94 %).

Tomu tak ovšem není. Průměrná pregenealogická koherence svědků 01, 03, 04, 037, 28, 124, 826, 238 a 2200 je 83,4 %, tedy podprůměrná.⁸³

Svědci	01	03	04	037	28	124	826	238
01								
03	90 %							
04	89 %	89 %						
037	86 %	87 %	88 %					
28	78 %	79 %	80 %	79 %				
124	79 %	81 %	82 %	80 %	85 %			
826	79 %	80 %	82 %	80 %	85 %	92 %		
238	79 %	80 %	83 %	81 %	82 %	86 %	85 %	
2200	81 %	82 %	85 %	83 %	83 %	87 %	86 %	91 %

Obrázek 4. Pregenealogická koherence svědků s dlouhým čtením.

Na základě analýzy genealogické koherence svědků dlouhého čtení můžeme říct, že dlouhé čtení je přítomné ve čtyřech okruzích tradice, a tedy že svědci dlouhého čtení nejsou genealogicky koherentní.

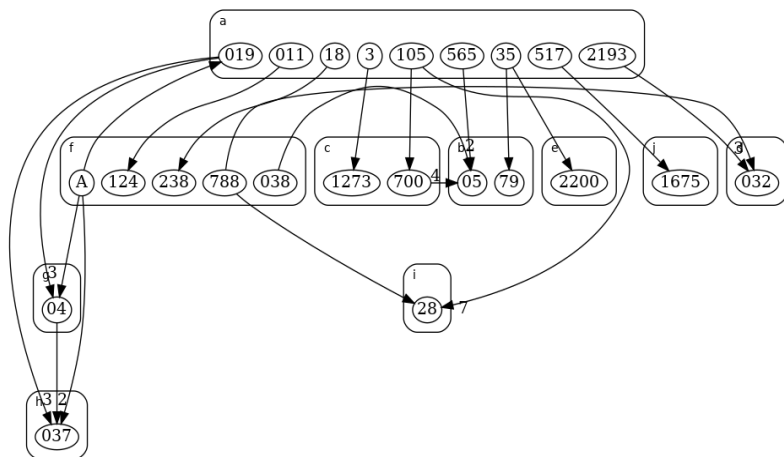
Obrázek 5. Genealogická koherence svědků s dlouhým čtením, koherence je nastavena na 10.

⁸³ V případě Ferrarovy skupiny rukopisů vycházím pouze ze svědků 124 a 826, a nikoliv z dalších potomků. Protože se jedná o texty pocházející z jednoho archetypu (jsou „sourozenci“) a s vysokou pregenealogickou koherencí, jejich zahrnutí do výpočtu by zkreslilo průměrnou pregenealogickou koherenci napříč všemi skupinami svědků. Ze stejného důvodu vycházím pouze ze svědka 238 z řecké skupiny.

O původu dlouhého čtení ve Vatikánském kodexu nelze z hlediska genealogické koherence nic říct, protože se jedná o nejranějšího svědka pasáže 3,14 a nemá známé předky. Text Vatikánského kodexu však lze považovat za předka Sinajského kodexu (01) a Efrémova kodexu (04), přičemž text kodexu Delta (037), který obsahuje rovněž dlouhé čtení, byť ve slovosledné variantě, je zřejmě potomkem Efrémova kodexu.

Ferrarova skupina rukopisů je genealogicky koherentní, ostatně proto se o ní hovoří jako o jedné skupině rukopisů. Čtení zde pochází ze svědka 124, jehož nejbližší příbuzní obsahují krátké čtení, tzn. v tomto případě lze zcela jistě říci, že dlouhé čtení vzniklo harmonizační činností kopisty 124 (popř. jeho neznámého předka). Washingtonský kodex (032) a minuskule 28 nejsou součástí Ferrarovy skupiny rukopisů, nicméně jejich nejbližším předkem je minuskule 788.

Minuskule 238 je hlavním zástupcem „řecké“ skupiny rukopisů. Devatenáct (!) jejích nejbližších předků obsahuje krátké čtení, přičemž jejich pregenealogická koherence se pohybuje v hodnotách 92,29 % (18) až 90,62 % (697). Stejně jako v případě minuskule 124 se můžeme domnívat, že čtení zde vzniklo nezávislou aktivitou kopisty. Identická situace nastala i v případě svědka 2200, který má velké množství předků s nadprůměrně vysokou pregenealogickou koherencí, nicméně všichni obsahují krátké čtení.

Obrázek 6. Koherence variant v pasáži Mk 3,14/6–14. Jako původní čtení je označeno delší čtení (f). Konektivita 10.

Na diagramu 6 jsou znázorněny vztahy svědků, v nichž dochází ke změně varianty mezi předkem a potomkem v pasáži Mk 3,14/6–14. Protože diagram zobrazuje neshody, ukazuje na svědky s nejslabší koherencí. V diagramu je dlouhé čtení (f) nastaveno jako výchozí čtení a konektivita je nastavena na úroveň 10.⁸⁴ Nejslabší koherenci vykazují všechny skupiny svědků kromě svědků s krátkým čtením (a), neboť ti jsou až na jednu výjimku (019) *předky* svědků s jinými variantami. Pokud by bylo dlouhé čtení původní, svědci dlouhého čtení by byli typicky předky svědků s krátkými variantami (tzn. vznik krátkého čtení bychom mohli snadno vysvětlit jako vynechávku). Diagram předpokládá extrémně komplikovanou situaci, ve které tři svědci (011, 18, 35) zkrátily čtení svých *neznámých* předků⁸⁵ a jejich potomci (124, 238, 2200) krátké čtení opět prodloužili. Jedná se o komplikovaný proces a jednodušším řešením je, že původním čtením je krátké čtení, tedy že krátké čtení bylo v průběhu transmise několikrát prodlouženo.

6. KRÁTKÉ ČTENÍ

Krátké čtení je dochováno ve většinové tradici. Nejstarším *rukopisem* s krátkým čtením je Alexandrijský kodex z 5. století (A 02).⁸⁶ Pregenealogická koherence se svědkem A je 86 %, tzn. je průměrná, a text kodexu obsahuje 641 odchylek od textu A. Dalším svědkem krátkého čtení je

⁸⁴ Číslo u šipky odkazuje k tomu, o kolikátého nejbližšího předka se jedná.

⁸⁵ Absolutní většina nejbližších předků obsahuje krátké čtení, všichni známí předci s dlouhým čtením jsou extrémně vzdálení, tzn. jejich vliv na výše uvedené svědky je nepravděpodobný.

⁸⁶ Kurt Aland a Barbara Alandová řadí text evangelií z kodexu do kategorie III, která je sice důležitá pro utváření původního textu, ale její důležitost platí spíše pro výzkum historie textu. Ačkoliv je množství raných čtení v rukopisech kategorie III malé, není zanedbatelné. Na několika místech Alandovi píšou, že text evangelií spadá v kodexu do kategorie III, ačkoliv v jedné pasáži uvádějí, že přísně vzato se jedná o kategorii V. Dle Alandových se však většinou jedná o marginální různosti. ALAND – ALAND, *The Text of the New Testament: An Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism*, s. 109. ALAND – ALAND, *The Text of the New Testament: An Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism*, s. 335.

Bezův kodex (D 05),⁸⁷ který není považován za svědka dobrého textu.⁸⁸ Pregenealogická koherence se svědkem A je 74 %, s Alexandrijským kodexem dokonce 71 %, tzn. extrémně podprůměrná. Bezův kodex se tedy nachází na opačném spektru věrohodnosti novozákonního textu než texty Sinajského a Vatikánského kodexu. Je tak zřejmé, proč badatelé jako Skinner preferují dlouhé čtení – nejranější svědci krátkého čtení nepatří mezi ty „nejkvalitnější“.

Nejstarším svědkem krátkého čtení je dle koherentně-genealogické metody kodex Regius (L 019) z 8. století, přičemž editoři ECM považují text kodexu za předka textu Sinajského kodexu.⁸⁹ S textem A má kodex Regius pregenealogickou koherenci 95 % a po Vatikánském kodexu je jeho druhým nejbližším potomkem, tzn. z hlediska dějin transmise se jedná o důležitější text, než jsou Sinajský a Efrémův kodex.⁹⁰ Důležitým svědkem je též 892, jehož jedinými známými předky jsou kodex Regius (92,8 %) a Vatikánský kodex (90,6 %). Pregenealogická koherence svědků s krátkým čtením je 90,3 %, tzn. je nadprůměrná.⁹¹

Svědci	02	3	011	017	019	042	0211	35	105
02									
3	94 %								

⁸⁷ Viz poznámka č. 29.

⁸⁸ Alandovi jej řadí do kategorie IV. ALAND – ALAND, *The Text of the New Testament: An Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism*, s. 159. Peter Lorenz se do jisté míry snaží rehabilitovat text Bezova kodexu. Více viz Peter E. LORENZ, *A History of Codex Bezae's Text in the Gospel of Mark*, Berlin: De Gruyter, 2022.

⁸⁹ V nejdelším rozsahu se tímto kodexem zabýval Frederick Scrivener, v moderní literatuře však není častým předmětem diskuze. Kodex je zajímavý tím, že je napsaný písařem, který zřejmě nebyl zvyklý opisovat řecké texty, a tak obsahuje velké množství přepisů a chyb. V kodexu je poprvé doložený krátký závěr Markova evangelia. Frederick Henry Ambrose SCRIVENER, *A Plain Introduction to the Criticism of the New Testament for the Use of Biblical Students*, ed. Edward Miller, London: George Bell & Sons, 1894, s. 138.

⁹⁰ Text kodexu Regius je důležitým svědkem i ve znění Janova evangelia. An-Ting Yi, „A Fresh Look at Codex Regius (L019) and Its Transcription in the IGNTF Edition of John,” *TC: A Journal of Biblical Textual Criticism* 24 (2019): 1–12.

⁹¹ Ve výpočtu jsem vycházela ze svědků 02, 011, 017, 019, 042, 3, 33, 35, 105. Vycházela jsem jednak ze všech dostupných uncíál a jednak z těch minuskulí, u nichž dochází k signifikantnímu větvení tradice (105, 35,3).

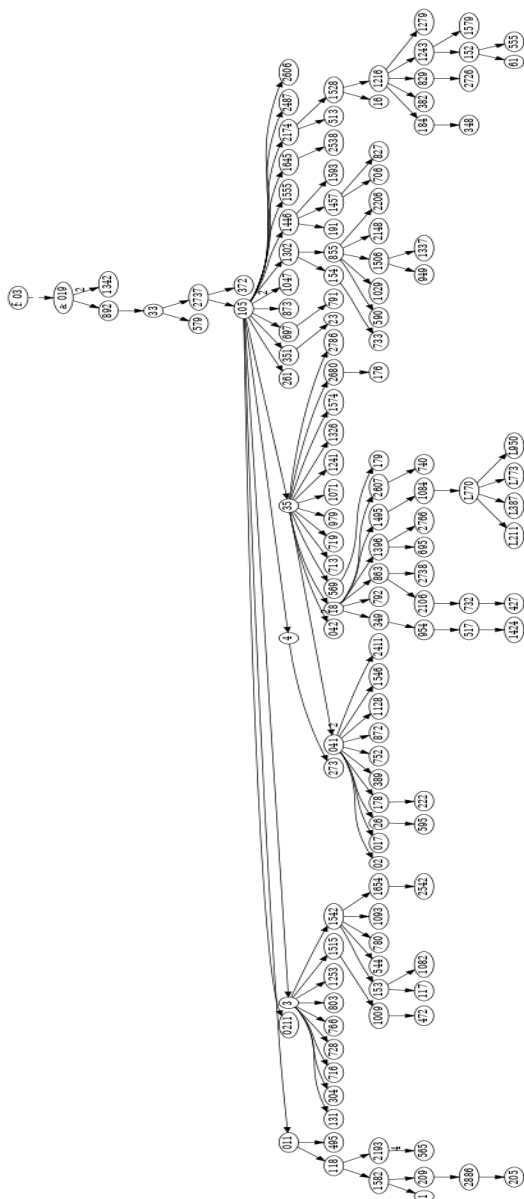
011	93 %	96 %							
017	94 %	94 %	93 %						
019	83 %	83 %	83 %	83					
042	91 %	92 %	91 %	91 %	82 %				
0211	92 %	93 %	92 %	92 %	83 %	89 %			
35	94 %	97 %	96 %	95 %	83 %	92 %	93 %		
105	94 %	98 %	96 %	95 %	84 %	92 %	93 %	98 %	
33	87 %	87 %	87 %	87 %	87 %	86 %	85 %	87 %	87 %

Obrázek 7. Pregenealogická koherence vybraných svědků s krátkým čtením.

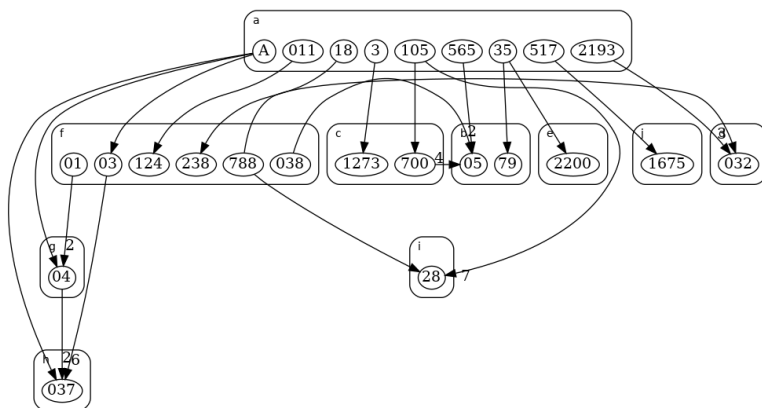
Genealogická koherence svědků s krátkým čtením je perfektní, což znamená, že všechny známé svědky lze spojit do jednoho toku textu (viz obrázek na následující straně).

Zatímco v případě dlouhého čtení jsem identifikovala čtyři nezávislé proudy tradice, ve kterých čtení vzniklo, bylo kopírováno a krátce na to zaniklo, krátké čtení je perfektně koherentní. V šíření textu byl zásadní zejména kodex Regius, který stojí na počátku diagramu.

Perfektní koherenci nalezneme též v diagramu zobrazujícím koherenci variant. Konektivita je zde nastavena na úroveň 10 a jako výchozí čtení textu A je nastaveno krátké čtení. Ze 137 nejdůležitějších svědků krátkého čtení ani jeden nepochází ze svědka s dlouhým čtením. Vidíme, že ani jedna šipka nevede ke svědkovi krátkého čtení, což znamená, že ani jednou nemá nejbližšího svědka s jiným čtením, resp. nejbližších deset předků obsahuje krátké čtení. Jediný možný případ je u Bezova kodexu (D 05), jehož potenciální předci jsou Koridéthský kodex (Θ 038, dlouhé čtení) a 565 (krátké čtení).

Obrázek 8. Genealogická koherence svědků krátkého čtení.

Obrázek 9. Koherence variant, výchozí čtení je krátké.

VYHODNOCENÍ

Cílem studie byla aplikace koherentně-genealogické metody na pasáž Mk 3,14/6–14 za účelem vysvětlení přínosu této metody a zvážení, která z dochovaných variant je původní součástí textu. Jedním z hlavních přínosů koherentně-genealogické metody je bezesporu databáze textů, se kterou software CBGM pracuje, a schopnost tohoto softwaru poskytnout nové doklady, se kterými lze analyzovat vztahy a původ jednotlivých variant. Hlavní výhodu vidím především v detailnosti, s jakou lze studovat jednotlivé svědky (nejbližší svědek/potomek/předek, pre-genealogické koherence jiných svědků atp.) a vůbec v samotném soustředění se na svědky, nikoliv rukopisy. Detailnost těchto dokladů je přínosnější v uvažování nad jednotlivými variantami než zkoumání rukopisů optikou tradičních textových skupin (alexandrijští vs. byzantští vs. západní svědci atp.), která je příliš obecná a v kontextu množství svědků zavádějící.

Doklady v podobě pre-genealogické a genealogické koherence jednotlivých svědků poměrně jasně hovoří ve prospěch toho, že dlouhé čtení je sekundární. Svědci dlouhého čtení nemají vysokou pre-genealogickou a genealogickou koherenci, přičemž v případě většiny svědků (Ferraro-va skupina a řecká skupina rukopisů) je nutné pro jeho vysvětlení před-

pokládat komplikovaný a nepravděpodobný proces. Pro původnost krátkého čtení hovoří charakter většiny svědků – jsou si vysoce podobní, jejich typičtí představitelé obsahují rovněž krátké čtení, a pokud mají příbuzného svědka s jiným čtením, je to typicky jejich *potomek*, nikoliv předek.

Protože cílem studie byla analýza vnějších dokladů a představení koherentněgenealogické metody, nebudu v delším rozsahu argumentovat ve prospěch krátkého čtení na základě vnitřních dokladů. I argumenty na základě vnitřní logiky textu jsou však dle mého názoru silné. Marek výraz apoštol použije v pasáži 6,30, ve které píše:

Καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀπὴγγειλαν αὐτῷ πάντα ὅσα ἐποίησαν καὶ ὅσα ἐδίδασκαν.

Apoštolové se shromáždili k Ježíšovi a oznámili mu všechno, co činili i co učili.

V takto izolovaném kontextu může pasáž působit dojmem, že Marek vskutku pracuje s výrazem apoštol, a že jej používá jako označení pro konkrétní skupinu lidí – Dvanáct. Nicméně pohlédneme-li na pasáž v širším kontextu, zjistíme, že apoštolové jsou takto nazváni poté, co byli vysláni (ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν, 3,14), a v pasáži 6,30 se již vracejí. Marek tedy v pasáži 6,30 píše o těch „vyslaných“, a protože tato skupina již není dále v textu vyslána, již nemá důvod použít takové označení – „vyslanci“ byli pouze v rozmezí pasáží 3,14–6,30 a v textu dále figurují jako Ježíšovi učedníci a Dvanáct (6,7.35; 10,32; 14,10.17). Pouze Lukáš hovoří o Dvanácti jako o apoštolech mimo jejich vyslání (viz L 22,14) a v případě Lukášova slovníku se tak jedná už o specifické označení, které má teologický význam, jenž v Markově evangeliu nena-
lezneme.

Mk 3:14/6–14 and the Coherence-Based Genealogical Method

Keywords: Textual Criticism; Gospel of Mark; Textual Variants; Manuscripts; Apostles; The Twelve

Abstract: This paper re-evaluates the original wording of Mark 3:14/6–14 through an application of the Coherence-Based Genealogical Method (CBGM), a newer but highly influential approach in New Testament textual criticism. The central debate is whether the text originally included the longer reading, where Jesus calls the Twelve “Apostles” (found in

key manuscripts like N 01 and B 03), or the shorter reading, which omits this phrase and is attested by a majority of witnesses (e.g., A 02, D 05). Through a detailed analysis of manuscript relationships, this study concludes that the shorter reading is original, and the longer reading is a secondary scribal addition.

ThDr. Magdalena Vytlačilová
Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta
Pacovská 350/4
140 21 Praha
magdalena.vytlacilova@htf.cuni.cz